dag als Rustdag gehouden. Eerst onder de leiding des Geestes is al meer verstaan, dat de eerste dag der week als de dag van Christus' opstanding, het machtig feit waarmee èn onze rechtvaardiging èn onze geestelijke vernieuwing op het innigst samenhangt, als „de dag des Heeren" ook de Rustdag van den Christen moet zijn.

Het verband toch met Christus opstanding op den *eersten* dag der week geeft aan onzen Sabat of Rustdag juist dat eigenaardig chistelijk karakter, dat ons doet spreken van den *„christelijken Rustdag"*.

Wie de tegenstelling tusschen schaduw en wezen, belofte en vervulling verstaat; wie de verhouding van het christelijke tot het menschelijke en in verband daarmee de *geestelijke* beteekenis van het rusten op den *eersten* dag doorziet, voor hem kan er geen twijfel bestaan, of het is de Wil des Heeren en alzoo een voldoende grond, dat hij, als *Christen* zijn Rustdag houdt op den *eersten* en niet meer, maar ook nog niet op den zevenden dag der week, ook al is daarvoor in de Schrift geen opzettelijke, in woorden uitgedrukte ordinantie.

En waar nu ten slotte zij, die óf het een óf het ander niet doorzien, en daarom nog altijd meenen, dat wij Christenen op den zevenden dag onzen Sabbat moeten houden, zich beroepen op de letter van het vierde gebod: Maar de *zevende* dag is de Sabbat des Heeren uws Gods — daar zij nog eens herinnerd, dat wij als Christenen een redelijken godsdienst hebben, en dus bij het opvolgen van 'sHeeren geboden ons verstand hebben te gebruiken. En gelijk wij verstaan, dat de beul, die op last van de Overheid den moordenaar ter dood brengt; dat de verdediger van het vaderland, aan wien de Overheid het zwaard heeft *gegeven*, die den vijand doodt, daarmee allerminst zondigen tegen het 6de gebod: „Gij zult niet doodslaan," — zoo verstaan wij ook, dat een *Christen* die op zes werkdagen een Rustdag houdt en dat op den *eersten* dag, den „dag zijns Heeren", noch zondigt tegen de scheppingsordinantie voor den heiligen *mensch*, noch tegen het aan *Israël* gegeven gebod — met hun *zevenden* dag als Rustdag.

„Een iegelijk die den Zoon aanschouwt."

> En dit is de wil Desgenen die mij gezonden heeft, dat een iegelijk, die den Zoon aanschouwt, en in hem gelooft, het eeuwige leven hebbe; en ik zal hem opwekken ten uitersten dage.
> Joh. 6 : 40.

Van alle dingen onder menschen is te gelooven in den Christus de hoofdzaak.

Op alle tonen wordt het ons in de Schrift aangezegd, dat God zijn eengeboren Zoon gegeven heeft, opdat een iegelijk die in hem gelooft, niet verderve maar het eeuwige leven hebbe. En er wordt met even stellige beslistheid aan toegevoegd, dat wie niet in hem gelooft, het eeuwige leven niet zien zal, want dat de toorn Gods op hem blijft.

Ondervraagd wat het groote werk was, dat we in gehoorzaamheid aan God te volbrengen hebben, heeft Jezus gezegd: Het werk Gods dat ge te volbrengen hebt, is, dat ge gelooft in mij.

Het is het geloof in den Christus dat eens de deeling zal aanbrengen in de eeuwigheid, en het is ditzelfde geloof, dat reeds hier op aarde tot beslissing leidt.

Niet zekere algemeene godsdienstigheid, niet persoonlijk vrome neiging, en ook niet een algemeen geloof aan God, maar eenigliik en zeer bepaaldelijk het geloof in Jezus wijst, al naar gelang het aanwezig of afwezig is, het lot voor eeuwig uit, en beslist reeds hier beneden voor de vraag, of men tot de kudde van den eenigen Herder behoort, dan wel daarbuiten staat.

Op dit geloof drijft heel 't Evangelie.

Het is dit geloof in den Christus, waarop geheel de Openbaring Gods — lees 't maar in Hebr. XI — van de dagen van het paradijs af gericht was.

Het *sólé fide* 1) is in nog anderen zin dan waarin Luther het uitriep, de grondstelling voor alle hooger menschelijk leven.

Er zijn, onder menschen, ook allerlei andere merken en kenmerken en zielsuitingen en verhoudingen, die een andere richting in ons leven aanduiden, of er een andere richting aan geven. En ook dit alles kan waarde bezitten en van beteekenis zijn.

Alleen maar, al dat andere heeft alleen beteekenis voor een kleinen kring, voor beperkten tijd, in bepaalde mate. Sympathie, neiging, voorliefde, aanhankelijkheid het bloesemt alles uit in zilveren bloesem, maar het beheerscht alles saâm nooit de geheele existentie, het zet den grond van het bestaan niet om, het heeft geen albeslissende, eeuwigdurende gevolgen.

En juist daarom staat het geloof in den Zone Gods zoo verre boven dit alles, wat onder menschen boeit en saâmbindt en bezielt.

Al dit andere is ten deele, al dit andere mist volle levensdiepte, al dit andere is als het gras dat bloeit, om straks, als de wind er over gaat, te verdorren.

Wat alleen als fundament van het innerlijk leven blijft, voor den toon van het leven beslist, en dit leven in eindelooze ontplooiing voor eeuwig waarborgt, dat is het geloof in den eengeboren Zoon des Vaders, of zooals het in de gevangenis te Philippi weerklonk: Geloof in den Heere Jezus Christus en gij zult zalig worden.

Zalig; dit is het alomvattende, het aldoordringende, het in zichzelf voltooide en volkomene geluk; het geluk dat duurt tot in den eeuwigen morgen.

Nu blijve hier buiten bespreking, wat dit geloof is, hoe het werkt, waarin het bestaat. Een mysterie, dat Christus kerk wel telkens in woorden poogde uit te drukken, maar zonder ooit de volheid ervan onder woorden te kunnen brengen, en elk misverstand te kunnen uitsluiten.

Bepaalde de kerk het geloof te scherp, dan kreeg men koud en dor verstandswerk zonder geestelijken gloed; en drong ze meer in het mysterie van het gemoedsleven door, dan kroonde ze zoo vaak een verschroeiende mystiek, die straks in opwinding vervluchtigde.

Alleen maar, *dit* was en bleef altoos de kern, dat een verloren wereld, dat een aan zich zelf ontzonken menschenhart om redding riep, en dat vruchteloos alle menschelijk genie, alle menschelijk heroïsme, alle teedere ontferming eeuw na eeuw vruchteloos gepoogd had die redding aan te brengen, tot eindelijk God ze ons schonk.

Ze ons schonk, niet in een gave, maar in een hoogheiligen persoon, en die persoon niet één uit ons genomen, maar die heilige persoon uit den hemel tot ons nedergedaald; en nedergedaald niet als een engel, die Gods dienaar en onze hulpe, beide buiten de Goddelijke natuur en buiten onze natuur stond, maar uit den hemel tot ons gezonden en tot ons gekomen, als de eengeboren Zoon des Vaders, die in onze natuur ingegaan, God zelf tot onze aanschouwing bracht.

„Philippus, die mij gezien heeft, die heeft den Vader gezien, en hoe zegt ge: Toon ons den Vader!"

En daarom nu juist kan het geloof in den Christus niet anders dan het hoogste, het ééne en het eenige zijn.

Waar God zelf in den Christus zich aan de wereld geeft, en zoo diep indringt in ons menschelijk leven, dat die Zoon onze natuur aanneemt, dat het Woord vleesch wordt, en het kindeke ons geboren wordt, waarvoor engelen het *Immanuel*, God met ons, uitroepen, daar is de absolute, de volstrekte, de in zichzelf volkomen openbaring van Goddelijke ontferming tot ons gekomen.

Daar kan het niet hooger, daar kan het niet verder, daar is de grens van het eeuwig in zichzelf volkomene bereikt.

En daarom, boven het geloof in den Christus gaat niets uit. Er is niets dat er naast kan worden geplaatst. Er is niets dat ge er meê vergelijken kunt. Het gaat alle menschelijk uitdenksel te boven. Het kan door niets vervangen, het kan door niets overtroffen worden.

Het geloof in den Zone Gods brengt de redding aan, of er is geen redding.

Geen redding voor de verloren wereld, en geen redding voor uw in u-zelf verloren hart!

Voor het opgaan van die star des geloofs in uw zielsleven, eischt nu Jezus zelf een *bezigheid* van uw ziel.

Niet, dat spreekt van zelf, als zou welke bezigheid uwer ziel ook het geloof in Christus scheppen, voortbrengen, u inprenten en inplanten kunnen. Het zaad des geloofs is een Goddelijk zaaisel. Het geloof in Jezus is een gave evenals de Christus zelf een gave is. Het geloof is een gewrocht van Goddelijke ontferming, een gewrocht van den Heiligen Geest.

Maar alle geloof in den Christus heeft dit eigenaardige en noodzakelijke, dat het in ons bewustzijn moet worden opgenomen, en dat het daartoe met onweerstaanbare kracht in ons bewustzijn indringt. Indringt als een gewaarwording, als een drijvende kracht, als een bezielend beginsel, als een heel ons leven beheerschende en omzettende macht.

En daarom nu moet dat geloof voor ons bewustzijn een inhoud, een vorm, een gestalte erlangen. Het brengt óók gevoelsaandoeningen met zich, óók onuitsprekelijke aandoeningen van ongewone kracht. Maar boven en buiten dit alles heeft het ook een verstandelijken inhoud, die begrepen wil worden, een inhoud die zich vult met wat we van den persoon van den Zone Gods, van zijn leven op aarde, van zijn werken, van zijn woorden, van zijn zitten aan Gods rechterhand, en van zijn gedurige actie uit den hemel, na zijn Hemelvaart, uit de heilige Openbaring weten.

En hierin nu is wat van buiten wordt geleerd; er is in geheugenwerk, heugenis van namen, feiten, gesprekken, heugenis van woorden en daden, doodelijk lijden en heerlijke verrijzenis.

Maar het geheugen kweekt het geloof niet. Begrippen zijn niet eenswezens met uw geloof. Geleerdheid ontsteekt in uw geloof niet den gloed.

En daarom zegt Jezus, dat uw geloof, om steeds helderder, krachtiger en bezielender te worden, dit ééne noodig heeft, dat gij den *Zone Gods aanschouwt*.

„Die den Zoon *aanschouwt* en in hem gelooft", die heeft 't eeuwige leven.

Dat aanschouwen van den Zone Gods, dat alleen brengt alzoo de verrukking der ziel, die den gloed des geloofs gaande houdt en helder doet opbranden.

Al de inhoud van uw geheugen moet alzoo uit uw heugenis herleid tot de eenheid van het beeld des Zoons van God. Het moet alles vereend en saamgetrokken, om u dat beeld in heilige zuiverheid voor het oog uwer ziel te brengen. En waar dat beeld zich in u volmaakt, moet alle innerlijke aandrang en gewaarwording, en alle heilige gevoelsbeweging in u met dat beeld samensmelten, om 't ook u te doen genieten, en dat levende beeld van den Zoon Gods moet u imponeeren, moet u boeien, moet u niet loslaten, moet u bezig houden, moet u vervoeren in heilige verrukking.

Niet als een kennen naar het vleesch. Neen, het moet een geestelijke visie zijn, maar toch altoos zóó, dat de naam van Jezus overgaat in den persoon van den Christus, en dat van dien persoon van den Christus het innerlijk Goddelijk wezen u aangrijpt en u trekt met magnetische kracht.

Geen Jezus-verheerlijking, gelijk in de dagen van Feith en Van Alphen, die het „och, was Jezus nog op aarde, 'k ging aanstonds naar Jezus heen", op de lippen brengt. Dat zou zijn van het hooge naar het lage afdalen. De geestelijke visie, de zielsaanschouwing van den Zone Gods staat onvergelijkelijk hooger dan wat de discipelen in Jezus persoon op aarde hebben gezien en getast.

De *apostel* kent den Heiland veel rijker dan de *discipel* hem ooit gekend had. De Hemelvaart heeft ons niet verarmd, maar verrijkt. En het aanschouwen van den eengeboren Zoon des Vaders, dat het geloof kweekt, voedt en telkens weer verfrischt, is zulk een bewuste zielsgemeenschap met den Heere der heerlijkheid, dat ge in en door hem tot het Eeuwige Wezen zelf doordringt, en, den Zoon geestelijk met de ziel aanschouwende, u als kind van God, één weet met den Vader, den Zoon en den Heiligen Geest.

Luister maar naar de bede in het hoogeiesterlijk gebed:

Heilige Vader, ik bid u, dat ze allen één zijn, gelijkerwijs Gij, Vader, in mij en ik in U, *dat ook zij in ons één zijn*, opdat de wereld geloove, dat Gij mij gezonden hebt.

---

1) »Door het geloof alleenlijk."

Amsterdam, 2 Juni 1905.

Hulde.

Nu de Koningin de gewijzigde wet op het Hooger Onderwijs bekrachtigd heeft, past het ook onzerzijds een woord van hulde en dank te brengen aan ons Christelijk Ministerie.

Voor het Ministerie Mackay-Lohman blijft het een onvergankelijke eere, dat het de eerste schrede zette op den weg van de vrijmaking van het Christelijk onderwijs. Als kroon op een bijna vijftigjarigen strijd schonk het aan de School met den Bijbel gelijk recht op het gebied van den Staat. Aan de achteruitzetting en onderdrukking van de Christelijke school is toen een einde gemaakt.

Het Ministerie-Mackay deed dit onder zeldzaam gelukkige omstandigheden. Niet alleen dat het rekenen kon op een trouwe meerderheid in de Tweede Kamer, maar de liberale partij, den langen schoolstrijd moede, gaf destijds blijk van hoogen vrijheidszin en werkte, althans ten deele, met het Ministerie mee. De zoo lang gewenschte pacificatie scheen verkregen te zijn.

Het Kabinet, dat thans den strijd voor de vrijheid op het gebied van het Hooger Onderwijs aanbond, had doorniger weg te bewandelen. Feller worsteling is in ons parlement wel nooit gestreden, dan bij dit wetsontwerp. En tot het einde toe, heeft al wat links stond, zich tegen een eenvoudigen maatregel van billijkheid verzet.

De taak van het Kabinet is daardoor in niet geringe mate verzwaard. Het heeft een tegenstand te overwinnen gehad, die zelfs niet terugdeinsde voor een veto der Eerste Kamer. En nu, na alle politieke stormen, het scheepke eindelijk in veilige haven is, mag een woord van dank niet ontbreken aan den stuurman, die met zoo vaste hand het roer hield omkneld.

Niet snugger.

Naar aanleiding van onze opmerking, dat de thans bestaande theologische faculteit door alle partijen werd afgekeurd, wijst de *Nieuwe Rotterdammer* op het feit, dat het meerendeel van de professoren in de theologie zich vóór behoud van de tegenwoordige inrichting heeft verklaard.

Over de psychologische verklaring van dit feit kunnen we kort zijn. De aandrang ter verandering gaat van confessioneelen kant uit. En dat de heeren professoren liever onveranderd behoud van het status quo hebben dan een wijziging der theologische faculteit, die den confessioneelen in 't gevlij komt, spreekt wel van zelf.

Maar bewijst dit feit metterdaad wat de *Nieuwe Rotterdammer* wil?

Socialisten, Vrijzinnig democraten en geavanceerd liberalen hebben er nooit een geheim van gemaakt, dat zij een officieele theologische faculteit aan een Staatsuniversiteit een hors d'oeuvre achten.

Onze Roomsche landgenooten kunnen allerminst geacht worden te dwepen met een Protestantsche theologische faculteit, die voor hen geen de minste winst afwerpt.

Onder de geloovige Protestanten bestaat unaniem bezwaar tegen de bestaande inrichting der theologische faculteit, omdat zij het confessioneel karakter der theologie ten eenenmale miskent.

Alleen de moderne theologen zijn voor onveranderd behoud, niet omdat de bestaande inrichting geheel aan hun ideaal voldoet, maar uit vrees voor erger.

En zelfs onder deze modernen wordt nog menige stem gehoord, die voor verandering pleit.

Heeft op de jongste moderne theologenconferentie Prof. Groenewegen niet op de noodzakelijkheid gewezen om de dogmatiek weer als leervak op te nemen?

We gunnen daarom aan de *Nieuwe Rotterdammer* gaarne haar professoraal advies.

De gemeente — en op deze komt het toch in de eerste plaats aan — verlangt niets liever, dan dat hare aanstaande predikanten op andere wijze worden opgeleid dan tot dusverre geschiedt.

De critiek en het rapport over Art. XXXVI.

III.

In Artikel XXXVI wordt aan de Overheid ten opzichte van de Kerk tweeërlei taak opgedragen.

Vooreerst, dat de Overheid de Christelijke Kerk heeft te beschermen en te steunen.

En ten tweede, dat de Overheid de valsche religie heeft uit te roeien.

De tegenstelling, die hieraan ten grondslag ligt, wordt in een drievoudige variatie herhaald.

De Overheid heeft vooreerst *de hand te houden aan den heiligen kerkedienst* en *te weren den valschen godsdienst* (hier, blijkens den Franschen en Latijnschen tekst onzer confessie, bedoeld als eeredienst of cultus).

Zij heeft ten tweede *het rijk van Christus te doen vorderen* en *het rijk van den Antichrist ten gronde te werpen*.

En eindelijk, zij heeft *uit te roeien alle afgoderij* en daarentegen *het Woord Gods overal te doen prediken, opdat de ware God door een iegelijk geëerd en gediend wordt, gelijk Hij in Zijn Woord gebiedt.*

In deze keurig geordende trilogie beleden onze Vaderen, wat hun naar Gods Woord roeping der Overheid scheen te zijn.

Geen valsche eeredienst, geen antichristelijke macht en geen afgoderij mocht in een Christelijken Staat straffeloos worden geduld. En wat met dien valschen eeredienst, die antichristelijke macht, die afgoderij bedoeld wordt, lijdt voor den kenner der historie geen oogenblik twijfel. Art. XXIX onzer Belijdenis geeft daarop het afdoende antwoord, waar zij met trekken, die onmiskenbaar op de Roomsche Kerk doelen, het beeld teekent der valsche Kerk.

Zooals dit artikel luidt, dekt het thans niet meer de geloofsovertuiging van de gemeente des Heeren. Er is niet één Protestantsche Kerk, die deze roeping nog aan de Overheid als haar plicht voorhoudt. En al mag ten onzent een groep Gereformeerden in de Hervormde Kerk zeggen, dat zij in dit artikel het fundament en den hoeksteen vindt van haar politiek en kerkelijk program, dit is niets dan zelfmisleiding. Want zoo streng, zoo absoluut, zoo tot in de uiterste consequenties doorgevoerd, durft zelfs Dr. Hoedemaker dit stuk onzer Belijdenis niet meer te handhaven. Ook deze partij, die in de Friesche Christelijk-Historischen haar belichaming vindt, staat wat haar ideaal betreft nog mijlen ver van Art. XXXVI af. Ze heeft noch in haar politiek program, noch bij monde van een harer woordvoerders, ooit durven verklaren, dat de overheid van Gods wege geroepen is om de Roomsche Kerk met gewelddadige maatregelen te weren en uit te roeien. Integendeel. Wanneer dit soms uit haar program werd afgeleid, dan heeft ze daartegen ten stelligste geprotesteerd, dit als booze verdachtmaking afgewezen, en verklaard, dat zij aan eenige vervolging van andersdenkenden zelfs niet dacht. Een harer tolken ging zelfs zoover van nog onlangs te Amsterdam te zeggen, dat in een Ministerie, volgens zijn beginselen saamgesteld, zelfs een ongeloovige wel zitting kon hebben. De leuze, dat men voor onveranderd behoud van Art. XXXVI strijdt, is dus, om het zacht uit te drukken, een onwaarheid.

Opmerkelijk is het dan ook, dat van de zijde dezer broeders nog niet een poging is gewaagd om het rapport van de deputaten te weerleggen of aan te toonen, dat de exegese, door hen van Art. XXXVI gegeven, onjuist is. Prof. Visscher heeft integendeel in zijn breede historische studie het resultaat, waartoe de deputaten kwamen, eer bevestigd dan verzwakt. Indien hij één bezwaar heeft tegen het rapport, dan is het dit, dat het niet radicaal, niet doortastend genoeg is. Hadden deputaten beweerd, dat in het Nieuwe Testament niet een enkel bewijs te vinden was voor een zoodanige roeping der Overheid, hij gaat nog verder en meent uit het absolute zwijgen van de Apostelen en van Christus zelf te mogen afleiden, dat de Overheid zich met de zaken der religie zelfs niet bemoeien mag.

Wanneer Ds. Eringa in de *Gereformeerde Kerk* Prof. Visscher en Dr. Wagenaar als bondgenooten begroet, die mede tegen wijziging der Confessie zijn, dan zegt hij slechts de halve waarheid. Althans Prof. Visscher, — en wij twijfelen niet, of ook Dr. Wagenaar staat in dit opzicht geheel aan zijn zijde, — is niet tegen het rapport van deputaten, omdat hij de gewraakte woorden in de Confessie wil houden, maar omdat hij veel ingrijpender revisie noodig keurt. Heel de scherpte van zijn betoog richt zich niet tegen het rapport, maar tegen hen, die in Art. XXXVI het beginsel vinden, dat ook nog voor onzen tijd de politiek zou moeten beheerschen.

Alleen Ds. Eringa heeft tot dusverre een poging gewaagd om den inhoud van het rapport te bestrijden. Maar hij deed dit zoo zwak, zoo mat, dat in ernst mag gevraagd, of een zaak, die zoo verdedigd wordt, niet gansch hopeloos staat.

Zijn eerste argument is weinig anders dan een insinuatie. Volgens hem schuilt achter het gravamen tegen Art. XXXVI een politieke quaestie. Of hij hiermede het oog heeft op de coalitie met Rome, dan wel het staatkundig program der antirevolutionaire partij, zegt hij niet. Maar hoe dit ook bedoeld moge zijn, in beide gevallen wijzen wij deze beschuldiging als *infra dignitatem* af. De mannen, die dit gravamen op de Middelburgsche Synode hebben ingediend, hebben verklaard, dat zij *in hun conscientie* bezwaar hadden tegen deze woorden onzer belijdenis. Hun het verwijt ten laste te leggen, dat niet gewetensdrang, maar politiek hen tot dit gravamen drong, is een blaam van onoprechtheid op hen leggen, waartegen ons ernstig protest sta. Het wapen van verdachtmaking behoort uit elken ridderlijken strijd te worden geweerd.

Het tweede argument draagt althans een ander karakter. Deputaten erkennen volgens hem, dat onze vaderen meenden wat zij in Art. XXXVI beleden, ontleend te hebben aan Gods Woord. Wanneer deputaten echter opmerken, dat de door onze vaderen aangevoerde bewijsplaatsen uitsluitend aan het Oude Testament ontleend zijn en daarom voor ons niet gelden, dan ligt volgens hem hierin een ongereformeerde minachting van het Oude Testament. Hetzelfde argument, dat ook Dr. Hoedemaker reeds meermalen tegen ons aanvoerde.

Nu hebben deputaten in hun rapport hierop reeds geantwoord, en zoolang Ds. Eringa geen de minste poging zelfs waagt om hun betoog te ontzenuwen, baat een bloote herhaling van deze beschuldiging niet. Hoe sterk de Gereformeerden in tegenstelling met de Lutherschen steeds de innerlijke eenheid van Oud en Nieuw Testament hebben gehandhaafd, ze hebben toch ook even beslist erkend, dat de „bedeeling der schaduwen" thans vervallen was en voor ons geen regel meer zijn kon. Nu kan er natuurlijk geschil zijn over de vraag, of wat God in het Oude Testament gebood aan de Overheid onder Israël, tot de bedeeling der schaduwen behoorde of niet. Maar het gaat niet aan, zoodra iemand hier de grenslijn anders trekt dan onze vaderen deden, hem deswege te beschuldigen, dat hij principieel het Oude Testament voor de Christelijke Kerk van onwaarde verklaart. Deputaten hebben niet eenvoudig gezegd: al de aangevoerde teksten staan in het Oude Testament en gelden derhalve niet voor ons. Dat ware Luthersch. Maar ze hebben uit het Nieuwe Testament positief aangetoond, dat met de verandering der bedeeling hier ook een verandering van gebod had plaats gevonden. Onder het Oude Testament wilde God, dat de Overheid met het zwaard alle afgoderij zou uitroeien; onder het Nieuwe Verbond verklaart Christus, dat zijn koninkrijk alleen door geestelijke wapenen zal worden uitgebreid.

Maar dit daargelaten, kan ook dit argument toch kwalijk als ernstig worden beschouwd. Een van beide toch. Of Ds. Eringa gelooft met onze vaderen, dat wat God onder het Oude Testament aan de Overheid gebood, nog onveranderd tot op de letter geldt voor de Overheid onzer dagen. Maar dan moet hij ook den moed hebben om consequent te zijn, en volhouden, dat de Overheid van Godswege geroepen is een ieder, die zijn naaste tot een valsche religie verleiden wil, met den dood te straffen. Dat eischt het Oude Testament. Of wel — en wij gelooven dit gaarne — hij denkt zelfs niet aan hernieuwing van den brandstapel van Servet, maar dan beteekent dit argument *in zijn mond* ook niets. Op het standpunt onzer vaderen ging het op; maar wie dit standpunt welbewust prijs geeft, heeft daarmede zelf reeds erkend, dat hier tusschen Oude en Nieuwe bedeeling een grenslijn ligt, en mag *ons* geen verwijt maken, van wat *hij zelf* doet.

We hebben met opzet de zwakheid van deze argumenten in het licht gesteld, om te doen gevoelen hoe weinig vrucht is te wachten van een nadere samenspreking met deze broederen, waarop Dr. Wagenaar aandrong.

Indien deze broederen metterdaad op hetzelfde standpunt stonden als onze vaderen, en daarom Art. XXXVI, zooals het naar de historische en volgens ons alleen eerlijke uitlegging der woorden moet verstaan worden, ten volle beaamde, dan kon zulk een discussie vruchtbaar wezen.

Maar nu deze broederen zich wel voortdurend op Art. XXXVI beroepen en zeggen het te willen handhaven, maar tegelijk even beslist elke beschuldiging als laster brandmerken, alsof zij herstel wilden van een Gereformeerde Staatskerk, met vervolging van andersdenkenden, baat een discussie niet.

Met een beslist en overtuigd voorstander van Art. XXXVI als Prof. van Velzen viel te debatteeren. Dan kon argument tegenover argument gesteld en getracht worden op grond van Gods Woord elkaar te overtuigen.

Maar wie tegelijk ja en neen zegt, het met de Confessie eens is en toch ook weer niet eens, die biedt geen houvast. De *Nederlander* klaagde hierover onlangs terecht. Het debat loopt zoo uit op een woordenspel, en onze tijd is daarvoor te kostbaar.

We zeggen hiermede niet, dat er tusschen ons en deze broeders geen reëel verschil bestaat. Ook ontkennen we niet, dat dit verschil met Art. XXXVI saamhangt. Wanneer tot een revisie van dit geheele Artikel moest worden overgegaan, dan zou het zeker van belang wezen, eerst met deze broeders van gedachten te wisselen, opdat men over en weer tot helderheid en zoo mogelijk tot eenparigheid zou kunnen komen.

Maar wat we wilden aantoonen is alleen dit, dat het geschil *niet loopt over het aanhangige gravamen*, omdat deze broederen evenmin als wij gelooven, dat de Overheid geroepen is om met het zwaard den valschen godsdienst te weren en uit te roeien.

En daarover alleen gaat het gravamen.

Indien derhalve noch in noch buiten onze kerken tot dusverre iemand het heeft opgenomen voor de zinsnede in onze Confessie, waartegen het gravamen gaat, dan kan er, naar het ons voorkomt, ook geen oorzaak wezen om de afdoening van dit gravamen nog langer te vertragen.

Gold het hier een betwist punt; was er onder de Gereformeerden van onzen tijd metterdaad geschil over dit vraagstuk; meende een deel der broeders, dat het standpunt onzer Vaderen, dat de Overheid met geweld den valschen godsdienst had uit te roeien, juist was; dan kon het raadzaam wezen de definitieve beslissing over dit gravamen uit te stellen. Maar nu dit niet zoo is; nu Dr. Wagenaar en Prof. Visscher eer klagen, dat het gravamen niet ver genoeg gaat; nu zelfs de Christelijk-Historische partij in haar Friesche nuanceering uitdrukkelijk verklaart, dat ze even afkeerig is als wij van Overheidsvervolging in religie-zaken, is er voor uitstel geen de minste noodzakelijkheid. Ook de buitenlandsche Gereformeerde Kerken hebben, gelijk de Deputaten dit uitvoerig en met de stukken aantoonden, allen dit stuk der belijdenis prijsgegeven, en ons is niet één theoloog van naam bekend, die op dit punt nog de zienswijze onzer vaderen deelt.

Wanneer Prof. Visscher in zijn advies ons den raad geeft desniettegenstaande het status quo te handhaven, dan zijn wij voor de belangstelling, die uit dit advies voor ons kerkelijk leven spreekt, dankbaar, maar de door hem aangevoerde gronden hebben ons niet overtuigd.

Gelijk men zich herinneren zal, waren ze drie in getal. De algemeene geestelooze en dorre toestand onder ons Christenvolk. De inwendige verdeeldheid in onze Kerken. En het feit, dat nog een belangrijk deel der Gereformeerde gezindheid, om met Groen te spreken, buiten onze Kerken leeft in het Synodaal verband.

Over de beide eerste gronden kunnen we kort zijn.

We gelooven, dat Prof. Visscher den toestand donkerder inziet, dan hij werkelijk is. Over geestelooshеid en inwendige verdeeldheid is altoos geklaagd, en wie naleest, om slechts één voorbeeld te noemen, wat de kerkeraadsnotulen van de vluchtelingengemeente te Londen in de 16e eeuw meêdeelen, zal het laudator temporis acti wel voor goed verleeren. Men kan het verleden wel idealiseeren en het heden met

donkeren bril bezien, maar wie de historie kent uit de bronnen zelf, weet dat een volmaakte kerk op aarde nooit is gevonden en dat elke eeuw dezelfde klacht over dorheid en verdeeldheid heeft gekend. En wie den toestand in de 18e eeuw vergelijkt met dien in onze dagen, zal waarlijk niet durven volhouden, dat we er thans slechter aan toe zijn dan toen.

Een Gereformeerde, juist omdat hij het ideaal zoo hoog stelt, zal altoos geneigd zijn om dieper dan anderen te erkennen, hoever we ook in ons kerkelijk leven van de volmaaktheid verwijderd zijn. Boetepredikers hebben daarom onder de Gereformeerden nooit ontbroken. Maar hoe dankbaar we die boeteprediking beluisteren en hoe diep we ons ook voor God wenschen te verootmoedigen over zoo menig smartelijke breuke, toegeven aan het pessimisme, alsof onze Kerken thans zoo jammerlijk er aan toe zijn, dat ze zelfs geen gravamen tegen de Confessie mogen onderzoeken, doen we niet. Trots al ons gebrek heeft God in onze dagen in Nederland een machtig werk gewrocht, en de bezielende ijver, die ons Calvinistisch volk heeft aangegrepen, is voor menige voorgaande eeuw een beschamend getuigenis.

Maar ook al ware de diagnose van Prof. Visscher juist, dan zouden we nog niet met zijn conclusie meegaan. Een gravamen tegen de belijdenis mag niet blijven rusten. En al heeft een Kerk met geestelijke dorheid en met innerlijke verdeeldheid te kampen, ze heeft geen recht om een gravamen onafgedaan te laten. Vóór de Dordtsche Synode was de verdeeldheid nog veel banger dan nu en lag een groot deel der kerken uiteengescheurd, en toch heeft de Synode van Dordt daarom niet in uitstel heil gezocht, maar een beslissing gegeven.

Ernstiger weegt bij ons alleen het derde argument, dat de Confessie eigendom is van heel de Gereformeerde gezindheid en verandering in de Confessie daarom niet geoorloofd is, zoolang alle Gereformeerden niet weer saamwonen in één huis.

Nu zouden ook wij niet gaarne de klove verbreeden, die ons scheidt van de Gereformeerden in het Hervormd Kerkgenootschap. Even warm en innig als bij Dr. Wagenaar trekt ook bij ons de band der broederlijke gemeenschap. En de dag, waarop hereeniging van de thans gespreide loten door God ons zal geschonken worden, zal ook voor ons een dag van ongekende weelde zijn.

Maar voor dit argument zwichten, doen we niet.

En dat om tweeërlei oorzaak.

Vooreerst niet omdat de historie van een eeuw ons geleerd heeft op dit punt niet te optimistisch te zijn. In 1834 kwam de eerste separatie. Een halve eeuw heeft het geduurd, voordat de Gereformeerde actie in de Hervormde Kerk machtig genoeg werd, om weer een deel der Gereformeerde broederen vrij te maken uit de banden der Synodale organisatie. Maar ook toen bleef een niet gering getal Gereformeerden achter. Ligt in dat verleden een profetie voor de toekomst, dan mag in die toekomst verwacht worden, dat, naarmate het kerkelijk besef weer levendiger wordt, straks een nieuwe secessie volgen zal. Ook dan echter zal hetzelfde verschijnsel als in 1834 en 1886 zich herhalen, dat de breuke niet over heel de linie zal gaan. Reeds nu teekenen zich, voor wie de geesten kent, in de Hervormde Kerk duidelijk twee richtingen af. De eene, die onder leiding van Dr. Hoedemaker dweept met de volkskerk en daarom tot handhaving der belijdenis niet komen kan. En de andere, die in de belijdenis der Vaderen het ware hart der Kerk kloppen voelt en, bij de keuze tusschen Belijdenis en Instituut, gedwongen zal worden het Instituut prijs te geven om de Belijdenis te redden.

Herstel van de Hervormde Kerk op den grondslag der Belijdenis verwachten we niet. Wel, dat telkens de *nood* een groep der Gereformeerden dwingen zal met de Hervormde Kerk te breken. Maar juist daarom kunnen we bij de beslissing van belangrijke vragen in ons kerkelijk leven niet wachten op de hereeniging van *alle* Gereformeerden. Over een eeuw zijn we op dat punt nog even ver van het ideaal als nu. De afbrokkeling, die onze eigen kerken ondergaan ten bate van de Christelijke Gereformeerde Kerk, wijst eer op toenemende splitsing dan op meerdere eenheid.

Reeds de les, die God in de historie onzer Kerken ons geeft, verbiedt ons te wachten op een toekomst, die naar onze overtuiging niet komen zal. Maar veel meer nog de tweede reden, dat een Kerk, die haar belijdenis als een petrefact moet beschouwen, ophoudt een belijdende, dat is een levende Kerk te zijn.

Het is daarom, dat wij de actie, door Dr. Wagenaar op touw gezet, als zulk een ernstig gevaar voor onze kerken beschouwen, dat we met opzet alle andere punten lieten rusten om onze Kerken in dit stuk van voorlichting te dienen.

Het gaat hier toch niet over de vraag alleen, of het gravamen tegen Art. XXXVI gegrond is of niet; ook niet over de vraag of het voorstel van deputaten, om aan dit gravamen tegemoet te komen, het meest gewenschte is; maar hierover of onze Kerken op haar a.s. Synode zullen verklaren, dat zij het zedelijk recht missen om uitspraak te doen over een leergeschil, zoolang niet alle Gereformeerden weder in één Kerk vereenigd zijn.

Neemt de Synode dit standpunt in, dan zal ze niet alleen nu, maar bij elk opkomend leergeschil zich onbevoegd moeten verklaren om een beslissing te geven. Het geldt hier toch een *beginsel*. En of men nu al zegt, dat om een afwijkend gevoelen ten opzichte van Art. XXXVI niemand in onze kerken lastig zal gevallen worden; dat reeds jarenlang dit gravamen geduld is geworden en de abnormale toestanden in de kerk zulk een slapend gravamen, — hoe verdrietig dit ook zijn moge — wettig maken, we mogen niet nalaten tegen deze voorstelling te protesteeren, omdat ze voor de toekomst ons kerkelijk leven op namelooze schade zou te staan komen.

Van eenige overhaasting of overijling is hier geen sprake. Het gravamen tegen Art. XXXVI was reeds door verscheidene predikanten, bij hun indiensttreding en onderteekening der belijdenis, aanhangig gemaakt lang eer het te Middelburg door de bekende broeders werd ingediend. De Synode te Middelburg verklaarde uitdrukkelijk, dat het gravamen behoorde afgedaan te worden, en wees den weg daartoe aan. En op de Synode te Groningen èn op de Synode te Arnhem hebben onze Kerken geklaagd, dat het gevraagde advies niet ter tafel was, en op de laatste Synode zijn zelfs nieuwe deputaten aangewezen om deze zaak af te doen. En nu deputaten aan dezen last der Synode hebben voldaan, de Synode van Utrecht den raad te geven het gravamen te laten rusten, omdat de Synode onbevoegd is over de Belijdenis uitspraak te doen, zou een precedent zijn, waarvan de gevolgen niet zijn te overzien.

Een van beide toch.

Of de Synode zou ook bij elk volgend gravamen, ook al ging dit tegen de meest cardinale punten der Gereformeerde leer, dezelfde vrijheid moeten gunnen als bij dit gravamen, en daarmede zou onze Confessie al haar bindende kracht verliezen en een *schijnbelijdenis* worden.

Of de Synode zou, in strikten zin de belijdenis handhavende, het primordiale recht van alle geloovigen, om tegen de Confessie bedenking te mogen inbrengen op grond van Gods Woord, schenden en de Belijdenis boven Gods Woord stellen.

Het exempel door Prof. Visscher aangevoerd, dat ook onze Vaderen de leergeschillen met de Remonstranten, schoon reeds in de 16e eeuw opgekomen, eerst op de Synode te Dordt in 1618 tot beslissing hebben gebracht, zegt dan ook niets.

Eenvoudig omdat er vóór 1618 geen generale Synode gehouden is, door den tegenstand der politieken.

Juist de kerken hebben sinds 1605 er op aangedrongen, dat een Generale Synode bijeen zou komen om ten spoedigste uitspraak te doen.

En het waren Arminius en zijn vrienden, gerugsteund door de Libertijnsche regenten, die de zaak op de lange baan hebben geschoven.

Dit voorbeeld leert dus juist het omgekeerde van wat Prof. Visscher er uit afleiden wil.

Uit de Pers.

De *Gereformeerde Kerkbode van Rotterdam* bevat ditmaal een tweetal opmerkingen, die hout snijden.

Vooreerst over de *leertucht:*

In de Ned. Herv. Kerk is leervrijheid. Niemand mag daar over zijne leer aangeklaagd, nog minder veroordeeld worden. Wat van die jammerlijke leervrijheid de gevolgen zijn geworden, doet de geschiedenis der Ned. Herv. Kerk duidelijk zien. Men vindt in die Kerk vogels van diverse pluimage en allerhande wind van leer. De gereformeerden, die er nog altoos in die Kerk zijn, vinden dat wel vreeselijk en ze zijn over de prediking van sommigen diep verontwaardigd, maar dat alles baat niet. Vrijheid is er en vrijheid blijft er.

Daar zijn er onder de leden der Herv. Kerk wel velen, die het anders zouden wenschen, maar hun wensch zal voorloopig wel een wensch blijven.

In deze week hielden de predikanten en gemeenteleden van Evangelische richting te Zwolle eene jaarvergadering. Daar sprak Ds. J. G. Busch Keizer over de vraag: zijn de voorstellen tot reorganisatie der Ned. Herv. Kerkbesturen voor ons aannemelijk? De Synode beantwoordde de vraag ontkennend en wel om vier redenen: 1e. ze zijn niet noodig; 2e. ze zijn niet doeltreffend: 3e. ze zijn te kostbaar en 4e. (N. B!) ze leiden tot belijdenisdwang en leertucht.

En van die leertucht zeide de spreker dit: ze is *uit den Booze*. Leervrijheid blijve de eer en de roem onzer Kerk. Ter laatste instantie beslisse niet eene kerkvergadering, maar onze eigen conscientie.

Dat is duidelijk gezegd.

Zoo blijven dan Gereformeerden en Ethischen, Modernen en Socialisten, Buddhisten en Materialisten naast elkander leven.

Vrijheid, maar dat is een valsche leuze; want dat is de ware vrijheid niet, om alles te toetsen aan de conscientie; maar dit is de ware vrijheid wanneer wij onze gedachten gevangen leggen tot de gehoorzaamheid van Christus.

Mochten de Gereformeerden in de Ned. Herv. Kerk nog eens wakker worden en getrouw hun roeping vervullen. Wie weet, hoe spoedig dan alle Gereformeerden in den lande bijeen zouden zijn, want daar moet het toch komen.

Brak die gezegende tijd spoedig aan!
Wat zou ons hart zich verheugen.

En ten tweede over de *feestdagen:*

Men heeft in Gereformeerde kringen meer dan eens de vraag besproken, of het gewenscht is afzonderlijke feestdagen te hebben naast den Zondag. In de H. Schrift is van die feestdagen ouder het N. Testament geen sprake. Vandaar dat er altoos geweest zijn, die het goed recht deezer dagen betwijfelden. Daar zijn in Nederland, in de vroegere Chr. Geref. Kerken, nog enkelen, die, althans sommige feestdagen, nooit houden. Vooral in den achterhoek van Gelderland was dat eertijds het geval en ook in N.-Brabant.

Doorgaans heeft men tegenover dit streven het navolgende gezegd: het is volkomen waar, dat de H. S. ons deze dagen niet oplegt, maar dat zij in den loop der tijden in de Kerk zijn ingevoerd. Eerst Paschen en Pinksteren, later Hemelvaartsdag en nog later Kerstmis. Maar al is dit waar, die dagen hebben thans wel recht van bestaan. Eene afzonderlijke bespreking en herdenking van de groote heilsfeiten (vleeschwording, opstanding, hemelvaart, uitstorting des H. Geestes) is wel noodig tegenover het voortwoekerend ongeloof. Het is opmerkelijk, hoe de ongeloovigen juist het eerst voor den dag kwamen op die dagen. De beruchte Zaalberg werd ook op een feestdag op de grofste dwaalleer betrapt.

Inzoover de feestdagen ons telkens de hoofdpilaren, waarop het gebouw des Christendoms rust, doen zien, en inzoover het vieren van die dagen een machtige belijdenis is tegenover het ongeloof, gelooven wij ook, dat ze alle recht van bestaan hebben.

Het trof ons te lezen deze week, dat in de Fransche Kamer door een socialist werd voorgesteld om de feestdagen niet af te schaffen, maar te herdoopen. Kerstfeest zou worden: familiefeest, Paschen, bloemenfeest, enz.

Ergerlijker kon men het Christendom al niet verloochenen; maar voor ons is het een drang reden te meer, om die dagen hoog te houden. Laten ze in ons land en te midden van ons volk nog predikers zijn van de heilswaarheden, waarop de Kerk gegrondvest is.

Officieele Berichten.

Prov. Synode van Z.-Holland.

Het Agendum is verzonden aan alle afgevaardigden en secundi en aan al de Geref. kerken van Z.-Holland. Wie het niet mocht ontvangen hebben, melde het aan ondergeteekende.

De vergadering zal aanvangen te 10 ure.

Namens de roepende kerken,
H. J. Kouwenhoven Dz.

Leiden, 29 Mei 1205.

Pinkster-collecte voor de Zending.

Aan de Gereformeerde kerken in Nederland!

„Gij bezoekt het land, en hebbende het begeerig gemaakt, verrijkt Gij het grootelijks; de rivier Gods is vol waters. Wanneer Gij het alzoo bereid hebt, maakt Gij hunlieder koren gereed." (Ps. 65 : 10).

Ons Pinksterfeest valt al veel in een tijd, waarin de glans en heerlijkheid van het nieuwe leven in groen en bloesem u tegenstraalt, en heel de schepping den God der gansche aarde het loflied zingt.

Nu is er immers ook mogelijkheid voor ons, zondige Adamskinderen, die door onze boosheid van nature, zooveel aan ons hangt, de heerlijkheid des Heeren verdonkeren en zijne verheerlijking tegenstaan — er is immers mogelijkheid voor ons, om voorgangers te worden in het lied, dat de gansche schepping tot Gods eere zingt, zooals het aan de redelijke schepselen, naar Gods beeld geschapen, betaamt?

Wij hebben immers ook een Goddelijk antwoord op de vraag, die de natuur in al haar heerlijkheid niet beantwoorden kan: „Zult gij wonderen doen aan de dooden? (Ps. 88 : 11).

Is ons niet vrijmoedigheid geschonken om in te gaan in het heiligdom door het bloed van Jezus, op eenen verschen en levenden weg, welken hij ons ingewijd heeft door het voorhangsel, dat is door zijn vleesch." (Hebr. 10 : 19, 20)?

„Dezen Jezus heeft God opgewekt, waarvan wij allen getuigen zijn. Hij dan, door de rechter hand Gods verhoogd zijnde, en de belofte des Heiligen Geestes ontvangen hebbende van den Vader, heeft dit uitgestort, dat gij nu ziet en hoort." (Hand. 2 : 32, 33).

Zij het dan bij ons in deze dagen alzoo: „Gelijk een hert schreeuwt naar de waterstroomen, alzoo schreeuwt mijn ziel tot U, o God" (Ps. 42 : 2). Want dan zal die God zich niet aan ons onttrekken, die beloofd heeft: „Ik zal water gieten op den dorstige, en stroomen op het droge; Ik zal mijnen Geest op uw zaad gieten, en mijnen zegen op uw nakomelingen", (Jes. 44 : 3).

Maar wie onzer kan dan ook nalaten, op het Pinksterfeest aan de *heidenen* te gedenken, die immers mede erfgenamen zijn, en van hetzelfde lichaam, en mede-deelgenooten zijner belofte in Christus door het Evangelie (Eph. 3 : 6)?

God gaf aan de Gereformeerde Kerken in Nederland in haar arbeid voor de Zending, onder beproeving en smartelijke teleurstellingen, ook groote weldaden, die hope geven voor de toekomst.

Denk aan de dienaren des Woords (al is hun getal nog gering in verhouding tot het arbeidsveld), die werkzaam zijn op Java en Soemba; aan den Medischen dienst, aan de reorganisatie der Keucheniusschool, aan den steun onzer Christelijke regeering.

Maar er is *goud en zilver* noodig, evengoed als in de gemeente van Israël voor den bouw van Tabernakel en Tempel. Laat het dan uit uwe hand in de Pinkstercollecte te voorschijn komen. De kerk van Breslau in Silezië, die, op de Arnhemsche Synode door Ds. Roether vertegenwoordigd, eenige hulp voor haren kerkbouw van u genoot, zond ons pas voor onze zending ruim honderd gulden. Liefelijk en verkwikkend voorbeeld!

„Wat zal ik den Heere vergelden voor al zijne weldaden, aan mij bewezen?" (Ps. 116 : 12). Hij verloste ons tot eenen prijs, hooger dan al het goud en het zilver der aarde. Daar is de gemeente gekocht, door het dierbaar bloed van Christus; ook Philistijn en Tyriër en Moor, die in Sion zullen geboren worden. Laten wij dat godvruchtig en blijde erkennen, *ook* door ons goud en zilver te laten toevloeien, met de bede, dat de woestijn en de dorre plaatsen met ons mogen vroolijk zijn vanwege het heil des Heeren, en de wildernis zich verheuge en bloeie als eene roos (Jes. 35 : 1).

Namens de Deputaten der Generale Synode van Arnhem voor de Zending van de Gereformeerde Kerken in Nederland onder Heidenen en Mohammedanen,
H. Hoekstra.

Arnhem, 29 Mei 1905.

Buitenland.

Engeland Eene vereeniging van ouderlingen tegen de Ariaansche dool leer.

Eenige ouderlingen van Presbyteriaansche kerken te Londen hebben hunne stem verheven tegen de zoogenaamde hoogere critiek en het loochenen van de godheid van Christus. Zij hebben opgemerkt, dat sommige gevierde predikers de godheid van Christus gingen bestrijden en, ten gevolge daarvan, ook aan de autoriteit van het Oude Testament tornden. Zij riepen daarom hunne medeouderlingen in de Presbyteriaansche kerken op, eene vereeniging van ouderlingen te vormen, om tegen afval van het geloof te strijden.

Nu wordt er wel door sommigen naar aanleiding hiervan smadelijk gesproken van ketterjagerij, doch wij verwachten, dat daardoor de Presbyteriaansche ouderlingen niet zullen afgeschrikt worden. *The Christian* wil, dat er een groote Unie zal gevormd worden tegen de nieuw opkomende leer van Arius. Doch wij vragen, waarom zou men zich dan ook niet keeren tegen de Arminiaansche dwalingen, welke door een legio predikers en leden der Engelsche vrije kerken gekoesterd worden?

Is het niet zeer te betreuren, dat deze ouderlingen zich geroepen achten, om tegen de opkomende dwalingen eene vereeniging te stichten? Blijkt hieruit niet, dat zij geen kans zien, de dwaling op hunne kerkelijke vergaderingen te wederstaan?

Mocht de opwekking te Wales en daarbuiten werken, dat men in Engeland, in de leer en in de regeering der kerk, wederkeerde tot de Gereformeerde beginselen!

Duitschland. De zaak van Dr. Fischer in de Kreissynode.

In de Kreissynode III te Berlijn, wij zouden zeggen in de 3de classis van de stad Berlijn, is in de vergadering van 18 Mei l.l. de zaak van Dr. Fischer besproken. Twee resolutiën werden voorgesteld. Van rechtzinnige zijde wilde men uitspreken, dat de gemeente des Heeren zich in den laatsten tijd geschokt gevoelde door de aanvallen die er gedaan werden op het geloof der kerk; dat zij vasthield aan den Bijbel als den eenigen regel voor geloof en leven, en aan Jezus Christus, den Eenig geboren Zoon Gods, en dat men vertrouwde dat de geloovige kringen der gemeente getrouw zouden blijven bidden en arbeiden voor de Evangelische landskerk.

Aan de provinciale synode zou dan daarbij de uitnoodiging gedaan worden, om, bij alle toegeeflijkheid tegenover dwalende gemeenteleden, krachtiger dan te voren ten opzichte van de predikanten er op aan te dringen, dat aan de Bijbelsche leer, gelijk die in de belijdenisschriften der Evangelische kerk neergelegd is, volgens de belofte bij het indiensttreden afgelegd, krachtiger dan te voren de hand gehouden worde.

De liberale leden der synode stelden daartegenover een resolutie voor, waarin leedwezen wordt uitgesproken, dat de kerkbesturen bij hunne uitspraken omtrent Dr. Fischer geen rekening gehouden hebben met het feit, dat een groot deel leden der Evangelische kerk tot de liberale richting behoort. Zij eischen dat deze leden dezelfde rechten zullen hebben als de rechtzinnigen. Voorts prak deze resolutie met afkeuring over het optreden van rechtzinnige predikanten, die niet alleen een ambtsbroeder met heftigheid aanvielen, maar zelfs oorzaak werden dat om de oprecht vrome uitdrukkingen van een Evangelisch predikant op een volksvergadering gelachen werd. Zij meenen ook, dat het niet aangaat om de predikanten te wijzen op hunne belofte bij de aanvaarding van hun ambt gedaan, om zich te houden aan de XII art. des geloofs, daar zij alleen maar verplicht zijn om vast te houden aan den religieusen inhoud dier artikelen.

Het is wel te denken, dat er in deze kerkelijke vergadering over deze resolutiën menig woord werd gewisseld. Toen een lid der synode zeide, dat de zaak van Dr. Fischer niet tot haar eind gebracht was, maar dat als er tegen den herfst geen klaarheid in gekomen was, „men gaan zou naar de hoogste plaats" (de spreker bedoelde zeker, dat men dan een beroep doen zou op den Keizer van Duitschland, als oppersten bisschop der Evangelische landskerk), werd er van de overzijde geroepen: „recht zoo."

Het rechtzinnige deel der vergadering werd pijnlijk aangedaan door de mededeeling van den modernen predikant Habicht, die beweerde dat toen hij door Dr. Dryander zou bevestigd worden en hij in zijn geweten gerust gesteld werd door diens verklaring, dat niet aan de letter, maar aan de substantie of den godsdienstigen inhoud der belijdenis gebonden was. „En toen was ik vrij," voegde Ds. Habicht er aan toe. Wij zetten hier echter een vraagteeken. Veronderstel eens dat Dr. Dryander werkelijk zoo gesproken heeft, is dan daarmede de kerk van haar belijdenis beroofd? Heeft een leeraar, hoe geacht en bemind ook, het recht om de belijdenis zijner kerk met een enkel woord op zijde te zetten? Niemand zal die vraag bevestigend durven beantwoorden. Als Dr. Dryander gesproken heeft gelijk hem werd toegedicht, dan is daardoor alleen bewezen, dat een leeraar die rechtzinnig genoemd wordt, zich wel op een onrechtzinnige manier kan uitlaten, en dat onrechtzinnigen dan uit zulk een woord zoeken munt te slaan. Maar overigens is er aan zulk een woord geen gewicht te hechten.

Ten slotte werd de resolutie der rechtzinnigen met groote meerderheid aangenomen.

De rechtzinningen schijnen veel te verwachten van het ingrijpen des Keizers, wanneer de kerkbestuten hun niet ter wille zouden zijn. Doch onze verwachtingen zijn niet zoo hoog gespannen. Immers liet de Keizer, bij gelegenheid van den strijd over Bijbel en Babel, uitgelokt door prof. Delitzsch, zich op een manier uit, die doet vreezen dat de rechtzinnigheid in hem geen beschermer heeft te verwachten. Door rechtzinnigen in Duitschland is dit keizerlijk woord toen wel hoog verheven, maar ons Gereformeerden bevredigde het niet.

Gemengd nieuws.

Volgens de religie behoort 69.3 pCt. der Russische bevolking tot de Grieksch-Orthodoxe Staatskerk, 1.8 pCt. behoort tot de Oud Geloovigen, 9.2 pCt. zijn Roomsch-Katholiek, 3 pCt. kan men tot de Protestanten rekenen, 0.9 pCt. vormen de Armenische Gregorianen, 11.1 pCt. leveren de Mahomedanen, terwijl 4.1 pCt. tot de Joodsche natie te rekenen zijn.

In een »Amtsblatt" heeft het consistorium der Evangelische kerk van Württemberg aan predikanten vrijheid gegeven om ambtelijk tegenwoordig te zijn, wanneer een doode door middel van lijkverbranding ter aarde besteld wordt. De predikanten mogen vóór het brengen van het lijk in den oven een lijkdienst houden, waarbij dan een toespraak gehouden en een gebed gedaan wordt, en te gelijk ook een liturgische handeling plaats vindt. Het luiden van de klok heeft dan op dezelfde manier plaats als bij eene gewone begrafenis. Daarentegen mogen de predikanten niet hunne medewerking verleenen bij het bijzetten van de asch in het graf of in een columbarium. Daarbij mag dan ook de klok niet luiden. Een uitzondering kan hierbij plaats vinden, indien de urn met asch van een doode uit eene andere gemeente wordt aangebracht, en er in die gemeente geen lijkrede vóór het verbranden gehouden werd. Ten slotte bepaalt het consistorium, dat de predikant bij lijkverbranding uit de bestaande formulieren bij begrafenissen alles moet weglaten wat betrekking heeft op het begraven in de aarde.

Wij verheugen er ons in, dat ten onzent de lijkverbranding nog nooit een onderwerp van bespreking op eene kerkelijke vergadering heeft behoeven uit te maken. Wel is er in Nederland nog een vereeniging voor lijkverbranding, maar veel propaganda maakt deze niet: »Het graf is door Christus geheiligd;" »het verbranden van lijken is het terugkeeren tot eene heidensche gewoonte;" mochten beide stellingen in ons vaderland door de groote meerderheid gehandhaafd blijven.

De bekende nestor der zendelingen Dr. John G. Paton, de apostel der Nieuwe Hebriden, heeft zijne echtgenoote, met welke hij 41 jaren getrouwd is geweest, verloren. Op tachtigjarigen leeftijd heeft Paton nog den moed gehad zich als missionair opnieuw naar de Hebriden te laten zenden; nu zijn vrouw hem ontviel, is te vreezen dat zijn kracht gebroken zijn zal.

Winckel.

Voor Kinderen.

EEN LEVENSGESCHIEDENIS.

XI.

Ontmoetingen.

In de kajuit gekomen, streek kapitein Pouwels de druipnatte haren weg, die voor 't gezicht der vrouw hingen, welke nu roerloos als dood, na al den doorgestanen schrik, op een rustbank lag. Hij behoefde niet langer te twijfelen, 't was Brechtje, zijn vrouw.

Al begreep Pouwels in 't allerminst niet, hoe zijn Brechtje aan boord van een kaperschip kwam, en hij haar op een plaats als deze moest weervinden, voor 't oogenblik was er geen gelegenheid dat op te helderen. Alle zorg moest aangewend om Brechtje weer bij te brengen en te doen herstellen van wat zij geleden had. Na een paar uren opende zij weer de oogen, liggende in de hangmat en trouw in alles door haar man verzorgd. Toen zij wat bijkwam en hem herkende, was haar verbazing groot en haar blijdschap niet minder. Evenzoo ging het Pouwels. De tranen van vreugd kwamen hem in de oogen, toen hij zag hoe Brechtje allengs van den schrik bekwam en wat eten kon. Ze moest nu ook vertellen wat er gebeurd was en haar man eveneens. Doch hij zei:

„Lieve vrouw, laten we vóór alles samen God danken, die ons weer bij elkaar heeft gebracht, al hebben wij Hem dikwijls vergeten. Zijn hand is in al deze dingen. Hij heeft ons niet gedaan naar onze zonden."

De vrouw die daarvan misschien meer gevoelde dan zij uitte, vereende zich met haar man in gebed en dankzegging tot God. Toen hij geëindigd had, sprak zij:

„Lieve man, zoo is het. Ik zal u vertellen wat er gebeurd is, en dan moet ook ik zeggen, dat de Heere voor mij heeft gezorgd."

Wat Brechtje vertelde wil ik maar even in 't kort verhalen.

In Londen was zij eenige dagen gebleven, en had er alle mogelijke moeite gedaan om te weten te komen waar haar man was, doch zonder veel vrucht. Niemand wist haar iets omtrent den man te berichten. En toen men eindelijk na veel zoekens, navraag deed in het gasthuis waar hij zich had bevonden, was Pouwels al vertrokken. Men onderzocht ook aan zijn nieuw adres, doch kwam alleen te weten, dat de Hollandsche kapitein had afbetaald en gezegd had, dat hij naar zijn land terugkeerde.

Moedeloos en terneergeslagen kwam Brechtje bij den predikant terug, die haar trachtte te troosten met de hoop, dat zij nu alle kans had, haar man ten slotte te Rotterdam weer te vinden. Ze moest maar zoo spoedig mogelijk vertrekken.

„U hebt als een trouwe, wakkere vrouw gehandeld," zei de dominee. „Stel de zaak in des Heeren hand. Hij heeft u tot hiertoe geleid en zal nooit beschamen, wie op Hem vertrouwen."

't Was een eenvoudig woord, doch het zonk de vrouw diep in het hart. Ze had meermalen zoo hooren spreken, doch nu, in de bekommering en de onzekerheid, voelde zij eerst recht, hoe noodig het is een God te hebben op wien men zich kan verlaten. Zij had het tot nu toe om zoo te spreken, wel buiten den Heere kunnen stellen, zij die immers een brave oppassende vrouw was. Doch nu werd haar duidelijk, hoe weinig wij zonder Hem vermogen, en ook hoe al haar deugd toch eigenlijk niets beduidde voor Hem, dien zij niet had verheerlijkt maar vergeten.

Een schip te vinden dat naar Nederland moest was nu juist niet zoo moeilijk, wijl er toen even als nu, tusschen ons land en Engeland een druk verkeer was, te meer daar velen uit andere landen de reis over ons land maakten. Een rijk geladen Engelsch koopvaardijschip, „Mew" 1) d. i. Meeuw genaamd, nam Brechtje en nog twee andere vrouwen aan boord en zette koers naar Rotterdam.

Ongelukkig zwierf toen reeds op de Noordzee hetzelfde Fransche kaperschip, dat we zoo plotseling hebben zien te gronde gaan. Niet lang nog was de „Mew" in zee, toen men bespeurde dat een Fransche kaper het schip beloerde. Ook nu werd beproefd hem te ontzeilen, maar het zwaar geladen, logge koopvaardijschip moest het tegen 't snel zeilende, vijandelijke vaartuig al spoedig afleggen. Tegenstand bieden zou, toen de vijand eenmaal vlak bij was, nutteloos zijn geweest. Immers het Engelsche schip was ongewapend, met weinig manschap; terwijl de vijanden zeer talrijk waren en geheel tot den strijd toegerust.

Kortom, binnen een uur tijds was het Britsche schip genomen en voor goeden prijs verklaard, een zeer goeden zelfs, want het had een rijke lading. Dit begreep de kaper ook. Althans hij liet, zoo verhaalde de vrouw verder, een zestal van zijn volk op het Engelsche schip overgaan en beval hun, het naar Duinkerken te brengen, waar men er wel raad mee weten zou. Wat de vijf man betreft en de drie vrouwen, die op het schip waren, deze liet de Franschman op het zijne overgaan. Waarom, dat wist Brechtje niet. Denkelijk was zijn bedoeling de lieden ergens hier of daar aan land te zetten of losgeld van hen te krijgen. Toen echter was juist de „Borough" in het gezicht gekomen, en was de kaper op deze jacht gaan maken.

Wat verder geschied was, daar behoefde Brechtje niet veel van te vertellen. Men had, zei ze, hen aan boord van het Fransche schip niet slecht behandeld. Doch de vrouwen waren vreeselijk angstig geweest bij de gedachte, dat een gevecht op handen was, toen zij zagen hoe er geweren, enterhaken, handspaken en al zulk krijgstuig werden klaar gezet. Ontsettend was de schok geweest toen het schip in volle vaart op het zand liep. Alles rolde door elkaar; het vaartuig kraakte. Eenigen hadden noodschoten gelost, doch de meesten, wel begrijpend dat dit weinig baten zou, waren begonnen de booten los te maken.

De gevangenen waren daarbij natuurlijk door de anderen op zij gedrongen — tot hun eigen geluk, gelijk later bleek. Want de mannen die met de eerste boot te gronde gingen, behoorden allen tot het kaperschip. De tweede boot bevatte slechts vier Franschen, de anderen die er in zaten, waren van het Engelsche schip afkomstig.

„Brecht," zei Pouwels, toen hij dit alles had vernomen, „de Heere God heeft ons alle bei wat willen leeren, en ik voor mij hoop daarop acht te geven. Ook ik ben in doodsgevaar geweest, gelijk ik je zal vertellen. Maar de Heere heeft ons niet alleen nog gespaard en bewaard, maar ook zoo wonderlijk weder saamgebracht. Wie had dat ooit kunnen denken. Wij zijn

1) Spreek uit Mjoe.